

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.13>

СОМАТИЧНІ ПРАВА ТА МЕДИЧНЕ ПРАВО: ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ГІДНОСТІ ТА АВТОНОМІЇ

Берч В.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства**Ужгородського національного університету,**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3837-4724>**Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6505668675>**Researcher ID: AAU-9245-2020 (<https://www.webofscience.com/wos/author/record/3671050>)**e-mail: nikakv@gmail.com*

Берч В.В. Соматичні права та медичне право: питання захисту гідності та автономії.

Зауважено, соматичні права, які визначають права людини на недоторканість фізичного тіла та медичну автономію, набувають зростаючого значення в сучасному світі. Захист і забезпечення цих прав стають актуальними завданнями, оскільки вони визначають спосіб, яким медична допомога надається та отримується.

Встановлено, соматичні права визначаються як права людини на недоторканість фізичного тіла та право на контроль над ним. Ці права включають в себе право на приватність медичної інформації, право на свободу вибору медичних процедур, а також право на конфіденційність та захист від будь-якого виду медичної дискримінації. Соматичні права становлять важливий аспект загальних прав людини та гарантують, що особа може приймати свої власні рішення стосовно свого фізичного здоров'я та медичних процедур.

Підкреслено, медичне право визнає право особи на свободу вибору медичних процедур та лікування, а також право на відмову від медичного втручання. Це пов'язано з правом особи на контроль над своїм фізичним тілом та прийняття рішень стосовно нього. Також воно забезпечує захист від будь-якої форми медичної дискримінації на основі статі, віку, раси, релігії чи інших характеристик, що сприяє дотриманню принципу рівних можливостей та поваги до соматичних прав у всіх сферах медичної практики.

Наголошено, репродуктивні права включають в себе право на вільний вибір кількості дітей, інтервалів між народженнями, а також право на доступ до інформації та послуг, пов'язаних з репродуктивним здоров'ям. Вони дозволяють людині приймати рішення про своє репродуктивне майбутнє відповідно до її власних цінностей і переконань. Медичне право включає в себе норми і принципи, які регулюють медичну практику, відносини між медичними працівниками та пацієн-

тами, а також забезпечують дотримання етичних стандартів у медичній сфері.

Ключові слова: соматичні права, право на репродукцію, медичне право, гідність, особиста недоторканість, гідність, етичні стандарти.

Berch V.V. Somatic rights and medical law: issues of protecting dignity and autonomy.

It is noted that somatic rights, which define human rights to the inviolability of the physical body and medical autonomy, are gaining increasing importance in the modern world. The protection and enforcement of these rights are becoming urgent challenges because they determine the way in which health care is provided and received.

It has been established that somatic rights are defined as human rights to the inviolability of the physical body and the right to control it. These rights include the right to privacy of medical information, the right to freely choose medical procedures, as well as the right to confidentiality and protection from any form of medical discrimination. Somatic rights are an important aspect of general human rights and ensure that individuals can make their own decisions about their physical health and medical procedures.

It is emphasized that medical law recognizes the right of a person to freedom of choice of medical procedures and treatment, as well as the right to refuse medical intervention. This is related to a person's right to control his physical body and make decisions about it. It also provides protection against any form of medical discrimination based on gender, age, race, religion or other characteristics, which contributes to the observance of the principle of equal opportunities and respect for somatic rights in all areas of medical practice.

It is emphasized that reproductive rights include the right to freely choose the number of children, intervals between births, as well as the right to access information and services related to reproductive health. They allow a person to make

decisions about their reproductive future according to their own values and beliefs. Medical law includes norms and principles that regulate medical practice, relationships between medical professionals and patients, and also ensure compliance with ethical standards in the medical field.

Key words: somatic rights, right to reproduction, medical law, dignity, personal integrity, dignity, ethical standards.

Актуальність теми та постановка проблеми. Соматичні права, які визначають права людини на недоторканість фізичного тіла та медичну автономію, набувають зростаючого значення в сучасному світі. Захист і забезпечення цих прав стають актуальними завданнями, оскільки вони визначають спосіб, яким медична допомога надається та отримується.

З підвищенням обізнаності громадськості щодо соматичних прав, споживачі медичних послуг стають більш вимогливими щодо свого права на інформацію, конфіденційність та свободу вибору медичних процедур. Сучасні технології та етичні дебати також вносять свої виклики у медичну практику та стандарти медичного права.

Розуміння та вивчення соматичних прав у контексті медичного права має важливе значення для забезпечення якості медичної допомоги, захисту гідності та автономії особи.

Стан дослідження. Проблематика соматичних прав, їх захисту у медичному праві, була предметом наукового аналізу таких дослідників як: Ю. Бисага, Д. Белов, М. Белова, С. Булеца, А. Головащук, О. Довбуш, В. Завальнюк, М. Лаврик, Я. Марко, О. Мережко, М. Новицька, С. Стеценко, Я. Триньова та ін.

Метою статті є дослідження питання гідності та автономії в рамках реалізації соматичних прав у медичному праві.

Основний зміст. Забезпечення прав людини на недоторканість фізичного тіла та медичну допомогу є важливою складовою медичного права. Соматичні права, які стосуються фізичної сфери гідності і автономії особи, відіграють значущу роль у медичному праві.

Соматичні права визначаються як права людини на недоторканість фізичного тіла та право на контроль над ним. Ці права включають в себе право на приватність медичної інформації, право на свободу вибору медичних процедур, а також право на конфіденційність та захист від будь-якого виду медичної дискримінації. Соматичні права становлять важливий аспект загальних прав людини та гарантують, що особа може приймати свої власні рішення стосовно свого фізичного здоров'я та медичних процедур.

Більшість соматичних прав пов'язані з розвитком біотехнологій і медицини і охоплюють широкий спектр питань. Конвенція про захист прав

і гідності людини щодо застосування біології та медицини, відома як Конвенція про права людини та біомедицину від 1997 року, акцентує увагу на передових можливостях, таких як генна модифікація, трансплантація тканин і органів, дослідження ембріонів і інші сучасні медичні технології. Таким чином, соматичні права визнаються як права, що стосуються біології та медицини.

Ці права включають в себе нові можливості для поліпшення життя та здоров'я людини, які пов'язані з її фізичним тілом, такі як трансплантація, клонування та репродукційні технології для боротьби з безпліддям. Крім того, соматичні права охоплюють сферу біотехнологій споживання та фармації, включаючи генетично модифіковані продукти і медичні засоби нового покоління. Вони також регулюють використання новітніх технологій у військовій сфері та боротьбі з тероризмом, включаючи біологічну та генетичну зброю. [1]

Медичне право є галуззю права, яка регулює відносини в галузі медицини і охорони здоров'я. Вона включає в себе закони, норми та стандарти, які визначають права та обов'язки медичних працівників, пацієнтів та інших суб'єктів системи охорони здоров'я; встановлює основи надання медичної допомоги, регулює використання медичних технологій, визначає стандарти безпеки та якості медичної практики. У контексті медичного права соматичні права особи повинні бути центральною та невід'ємною частиною будь-якої медичної практики та регулювання.

Моральні та медичні правові сфери в певній мірі переплітаються. Медичне право, як складна галузь права, націлене безпосередньо на захист прав і свобод людини, спрямоване на реалізацію конституційних прав громадян. Ця галузь об'єднує юридичні норми, що стосуються як пацієнтів, так і медичних працівників, і визначає правила для регулювання суспільних відносин у сфері медичної діяльності. [2]

Соматичні права та медичне право мають глибокий зв'язок, оскільки медичне право засноване на принципах захисту та забезпечення соматичних прав осіб. Соматичні права гарантують особі право на отримання достовірної та зрозумілої інформації про її стан здоров'я та медичні процедури. Медичне право вимагає від медичних працівників надавати пацієнтам повну та об'єктивну інформацію, що дозволяє особі приймати інформоване рішення; встановлює обов'язок зберігання медичної інформації в таємниці, що забезпечує конфіденційність та приватність пацієнта щодо його медичних даних, що є важливим аспектом соматичних прав.

Лісабонська декларація прав пацієнта виділяє важливе значення обов'язковому інформуванню осіб, які звертаються до медичних закладів. Забезпечення достовірної, своєчасної і повної ін-

формації є необхідним, щоб пацієнти та медичні працівники мали змогу обговорювати рішення щодо плану лікування, його можливих результатів, ускладнень та варіантів для подальшого життя в разі відмови від лікування. Ця інформація повинна бути доступною та представленою в доступній формі, враховуючи принципи медичної деонтології та індивідуальні особливості пацієнта, такі як стан здоров'я, національність, знання державної мови, вік, інтелектуальні здібності та культурні особливості. [3]

Медичне право визнає право особи на свободу вибору медичних процедур та лікування, а також право на відмову від медичного втручання. Це пов'язано з правом особи на контроль над своїм фізичним тілом та прийняття рішень стосовно нього. Також воно забезпечує захист від будь-якої форми медичної дискримінації на основі статі, віку, раси, релігії чи інших характеристик, що сприяє дотриманню принципу рівних можливостей та поваги до соматичних прав у всіх сферах медичної практики.

У сучасному суспільстві поняття гідності та автономії в медичному праві стали важливими аспектами захисту соматичних прав особи. Гідність означає повагу до людської особистості, її цінність та право на повагу до її фізичного тіла та медичних рішень. Автономія включає в себе право особи приймати самостійні рішення стосовно свого здоров'я та медичних процедур.

Поняття гідності в медичному праві означає, що кожна особа має право на повагу та недоторканість свого фізичного тіла. Це включає в себе право на захист від будь-якого виду фізичних або психологічних травм, недостойного поведіння медичних працівників та порушення особистої недоторканості. Гідність також передбачає право на гідне лікування та дотримання медичних стандартів у всіх аспектах медичної допомоги.

Медичне право визнає, що порушення гідності особи у медичному контексті може мати серйозні наслідки як для фізичного, так і для психічного здоров'я пацієнта. Тому воно встановлює механізми захисту гідності особи та визначає відповідальність за порушення цього права.

Автономія в медичному праві означає право особи приймати рішення щодо свого здоров'я та медичних процедур на основі інформованості та своїх власних переконань. Зазначене поняття включає в себе право на інформацію про стан свого здоров'я, можливі методи лікування та їхні наслідки. Особа має право на відмову від медичного втручання, включаючи право на відмову від деяких видів лікування чи хірургічних операцій.

Соматичні права, що включають в себе право на недоторканість фізичного тіла та контроль над ним, є невід'ємною частиною автономії особи. Особа має право приймати рішення стосовно свого здоров'я та медичних процедур, і ці рішення

повинні поважатись та виконуватись медичними працівниками.

Медичне право визнає важливість захисту соматичних прав особи та гарантує, що медична практика дотримується цих прав. Воно встановлює процедури для отримання інформованої згоди від пацієнта перед медичними втручаннями та визначає відповідальність за порушення соматичних прав.

Завдяки медичному праву, соматичні права стають законними та їхнє порушення може мати правові наслідки для медичних працівників чи установ охорони здоров'я. Таким чином, медичне право виступає важливим інструментом для захисту гідності та автономії особи у медичному контексті.

Окрему увагу хочемо звернути на репродуктивні права, котрі є важливою складовою сучасного медичного права та прав людини загалом. Ці права визнають право кожної людини на вільний і самостійний вибір щодо питань свого репродуктивного здоров'я, включаючи планування сім'ї, народження дітей і доступ до різних репродуктивних послуг та технологій.

Репродуктивні права включають в себе право на вільний вибір кількості дітей, інтервалів між народженнями, а також право на доступ до інформації та послуг, пов'язаних з репродуктивним здоров'ям. Вони дозволяють людині приймати рішення про своє репродуктивне майбутнє відповідно до її власних цінностей і переконань. Медичне право включає в себе норми і принципи, які регулюють медичну практику, відносини між медичними працівниками та пацієнтами, а також забезпечують дотримання етичних стандартів у медичній сфері.

Таким чином, репродуктивні права гарантують гідність та автономію особи в прийманні важливих рішень щодо її репродуктивного здоров'я. Це особливо важливо в сучасному суспільстві, де медичні досягнення та технології надають більше можливостей для вибору та контролю над репродуктивними процесами.

Висновки. Соматичні права та медичне право спільно сприяють створенню правового та етичного фреймворку для медичної допомоги та взаємовідносин між медичними працівниками та пацієнтами. Забезпечення цих прав є ключовим завданням для захисту гідності та автономії особи в медичних ситуаціях. Соматичні права допомагають забезпечити, що медичні втручання будуть проводитися з повагою до прав та вольових рішень кожної особи, зберігаючи її фізичну та психологічну недоторканість.

Гідність передбачає право на повагу до фізичного тіла та недоторканість, в той час як автономія надає особі право приймати рішення стосовно її здоров'я. Медичне право гарантує виконання цих прав та встановлює механізми захисту в

разі їхнього порушення. Гідність та автономія є основними принципами, які допомагають забезпечити справедливий та гуманний підхід до медичної практики та допомогти особам зберегти контроль над своїм здоров'ям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: міжнародний документ від 4 квітня 1997 р. / Рада Європи. База даних «Законодавство України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_334.
2. Шаповал В.М. Основні характеристики конституційного права. *Вісник Конституційного права України*. 2004. № 1. С. 77–87.
3. Ильченко Г.О. Цивільно-правові аспекти права споживача страхових послуг на інформацію. *Право України*. 2015. № 1. С. 134–140.
4. Громовчук М.В., Белов Д.М. Релігія та право: теоретико-методологічні засади співвідношення. *Аналітично-порівняльне право*. № 2. 2022. С. 44–52.
5. Белов Д., Громовчук М., Штучне запліднення: релігійні та правові засади. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. Issue 2. S. 51–55.
6. Громовчук М.В., Белов Д.М., Релігія і право людини на штучне запліднення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 64. С. 46–50.